

Інформаційне суспільство як платформа забезпечення конкурентоспроможності підприємств

Легомінова С.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки підприємств та соціальних технологій
Державного університету телекомунікацій

У статті розглянуто сучасний стан розвитку інформаційного суспільства. За міжнародними рейтингами МСЕ та Всесвітнього форуму проаналізовано місце України та окреслено проблеми, що стримують розвиток інформаційного суспільства, визначено сильні та слабкі сторони країни щодо розвитку ІКТ. Сформульовано основні причини відставання України у розвитку ІКТ порівняно з іншими країнами та визначено першочергові завдання для інформатизації суспільства.

Ключові слова: інформаційне суспільство, інформаційно-комунікаційні технології, міжнародні рейтинги, мережева готовність, конкурентоспроможність.

Легомінова С.В. ИНФОРМАЦИОННОЕ ОБЩЕСТВО КАК ПЛАТФОРМА ОБЕСПЕЧЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье рассмотрено современное состояние развития информационного общества. По международным рейтингам МСЭ и Всемирного форума проанализировано место Украины и обозначены проблемы, сдерживающие развитие информационного общества, определены сильные и слабые стороны страны по развитию ИКТ. Сформулированы основные причины отставания Украины в развитии ИКТ по сравнению с другими странами и определены первоочередные задачи для информатизации общества.

Ключевые слова: информационное общество, информационно-коммуникационные технологии, международные рейтинги, сетевая готовность, конкурентоспособность.

Legominova S.V. INFORMATION SOCIETY AS A PLATFORM FOR ENTERPRISE COMPETITIVENESS

Considers the current state of development of the information society. In international rankings of the ITU and the World forum analyzed the place of Ukraine and identified the issues hindering the development of the information society, identified the strengths and weaknesses of the country's ICT development. The basic reasons for the lag of Ukraine in ICT development compared to other countries and defined priorities for information society

Keywords: information society, information and communication technology, international ratings, network availability, competitiveness.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасні тенденції розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) формують конкурентну платформу ключових драйверів соціально-економічного прогресу. Їх широке поширення сприяє швидкому трансформаційно-інноваційному процесу в багатьох секторах економіки, підвищенню якості життя, ефективності ведення бізнесу та державного управління, виникненню нових форм навчання, комунікації та соціалізації людей, забезпеченню доступу до великого масиву інформації. Для країн, що претендують на формування сучасного типу економіки, ІКТ мають стратегічне значення, займаючи особливе положення серед наукомістких галузей. Досвід розвинених країн показує, що розроблення та використання ІКТ значно впливає на підвищення продуктивності праці, конкурентоспроможності та прискорення соціально-економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження проблеми становлення та розвитку інформаційного суспільства, впливу ІКТ на соціально-економічний розвиток зробили зарубіжні вчені: У. Дайзард, З. Бжезинський, Д. Белл, П. Друкер, М. Кастельс, Д. Лайон, Й. Масуда, А. Тоффлер, А. Ракітов, Р. Цвильов. Перспективи розвитку інформаційного суспільства в Україні висвітлено у працях С. Войтко, В. Гурковського, М. Мельника, Ю. Рижкової, В. Степанової, А. Семенченко, Ю. Максименко.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження сутності дефініції «інформаційне суспільство», визначення тенденцій його подальшого розвитку в Україні, оцінка розвитку ІКТ в Україні на основі даних міжнародних рейтингів та окреслення проблем, знаходження і використання інструментів щодо їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Динамічний розвиток ринкового середовища, посилення процесів глобалізації, стрімке зростання вимогливості споживачів щодо якості послуг та забезпечення високого рівня комфортності зумовлюють необхідність подальшого теоретичного осмислення та наукового обґрунтування економічно-соціального розвитку, яке вступило в якісно нову фазу, що має всі окреслення та ознаки інформаційного суспільства.

Інформаційне суспільство – це суспільство, засноване на впровадженні інформаційно-комунікаційних технологій, з динамічною економікою і високими показниками доходів на душу населення, ефективними механізмами ведення бізнесу, якісно новими рівнем освіти (нові форми навчання) та рівнем охорони здоров'я, комунікаціями та соціалізацією людей, що забезпечуються доступом до інформації різного характеру та призводить до інноваційного розвитку, підвищення конкурентоспроможності і добробуту країни.

Характерними рисами інформаційного суспільства є [1; 2]:

- збільшення ролі інформації та знань у житті суспільства;
- розширення кола людей, зайнятих інформаційними технологіями, комунікаціями і виробництвом інформаційних продуктів і послуг, зростання їхньої частки у валовому внутрішньому продукті (ВВП);
- зростання інформатизації та ролі (ІТ) у суспільних та господарських відносинах;
- створення глобального інформаційного простору, який забезпечує ефективну взаємодію людей, доступ їх до світових інформаційних ресурсів і задоволення їхніх потреб щодо інформаційних продуктів і послуг.

Японський учений Й. Масуда в роботі «Інформаційне суспільство як постіндустріальне суспільство» (1981 р.) запропонував ґрунтовну філософську концепцію щодо інформаційного суспільства. Він визначив, що постіндустріальне суспільство й є інформаційним. Його композиція майбутнього суспільства має такі принципи:

- основою нового суспільства буде комп'ютерна технологія з її фундаментальною функцією замішувати або посилювати розумову працю людини;
- інформаційна революція буде швидко перетворюватися на нову продуктивну силу і зробить можливим масове виробництво когнітивної, систематизованої інформації, технологій і знання;

- потенційним ринком стане «кордон пізнаного», зросте можливість вирішення проблем і розвиток співробітництва;

- провідною галуззю економіки стане інтелектуальне виробництво, продукція якого буде акумулюватися, а акумульована інформація стане поширюватися через синергетичне виробництво і пайове використання;

- у новому інформаційному суспільстві основним суб'єктом соціальної активності стане «вільне співтовариство», а політичною системою має бути «демократія участі»;

- основною метою в новому суспільстві буде реалізація «цінності часу» [3].

М. Кастельс для характеристики інформаційного суспільства щодо соціально-політичних та економічних особливостей обрав основою глобальну економіку та міжнародні фінансові ринки. Визначаючи, що феномен та природа інформації дає їй можливість легко і швидко опинитися будь-де, долаючи всі перешкоди і кордони. Інформаційна ера представлена їм як епоха глобалізації. Мережеві структури, яким він приділяє досить велику увагу, є і засобом, і продуктом глобалізації суспільства. «Саме мережі становлять нову соціальну морфологію наших суспільств, а поширення «мережевої» логіки значною мірою позначається на ході та результаті процесів, пов'язаних із виробництвом, повсякденним життям, культурою і владою» [4].

Мережева структура – це комплекс пов'язаних вузлів, конкретний зміст яких залежить від характеру тієї чи іншої мережевої структури. Мережева форма організації бізнесу дає змогу швидко адаптуватися до зовнішніх умов, що змінюються. Саме так діє багато великих транснаціональних корпорацій, пристосовуючись до мінливості глобальної економіки, витримуючи конкуренцію. На думку вченого, суспільство зараз переживає поширення мережевої організаційної культури, що дотепер не претендувала на роль домінуючої, проте за ефективністю вища за нинішню ієрархічну. Мережеві структури ініціюють власники капіталу, які формують концептуальне цілевизначення, створюючи мережеві організації під свої проекти. Науковець виділяє різні види мереж: мережу глобальних фінансових потоків, мережу засобів масової інформації та ін. [5, с. 174–176].

Належність інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) до високотехнологічного сектору економіки водночас підвищує та полегшує рівень складності вирішення завдань формування та управління конкурентними перевагами

підприємств. Основними драйверами розвитку підприємств є: зміцнення сталих, традиційних, сформованих конкурентних переваг, розвиток принципово нових, стратегічно обґрунтованих, тактично виважених конкурентних переваг інформаційного суспільства.

Досконало оцінити та проаналізувати потенціал розвитку інформаційного суспільства в цілому можна за допомогою відповідних рейтингів. О. Виноградова акцент ставить на двох групах рейтингів. До першої слід віднести рейтинги інформаційно-комунікативного розвитку, що характеризують рівень розвитку ІКТ у країнах світу: індекс розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, індекс мережевої готовності, індекс інформаційного суспільства, індекс цифрових можливостей, індекс можливостей розвитку ІКТ, індекс дифузії ІКТ, індекс цифровий доступності, індекс електронної готовності, індекс технологічної готовності, індекс розвитку електронного уряду, індекс цифрового поділу, міжнародний індекс розвитку Інтернету тощо. До другої групи рейтингів доцільно включити рейтинги науково-технічного розвитку країн, під час розрахунку яких використовуються дані по телекомунікаційній галузі або враховується їх безпосередній зв'язок з ІКТ-сферою, а саме: індекс технологічних досягнень, індекс економіки знань, глобальний індекс інновацій, індекс глобальної конкурентоспроможності тощо [6, с. 51–52].

Спеціалізованим підрозділом ООН у галузі інформаційно-комунікаційних техно-

логій – Міжнародним союзом електрозв'язку (International Telecommunication Union) розробляється міжнародний рейтинг рівня розвитку інформаційного суспільства країн. Міжнародний союз електрозв'язку (МСЕ) визначає рівень розвитку інформаційного суспільства за допомогою індексу розвитку ІКТ (ICT Development Index – IDI), який складається із субіндексів: доступу до ІКТ; використання ІКТ; навичок людини (табл. 1) [5].

Індекс розвитку ІКТ – це інтегральний індекс, що поєднує 11 показників, які складають одне контрольне значення, яке може слугувати для моніторингу та порівняння змін у галузі інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у різних країнах.

Якщо проаналізувати основні показники розвитку інформаційного суспільства України, кількість фіксованих ліній має тенденцію до зниження, мобільний зв'язок, навпаки, набирає обертів, зростає кількість домогосподарств, які мають комп'ютери та доступ до Інтернету.

За методологією Всесвітнього економічного форуму порівняльний аналіз розвитку інформаційного суспільства проводиться за допомогою індексу мережевої готовності NRI (Networked Readiness Index) серед 139 країн (табл. 2).

Методику обчислення індексу розроблено в 2001 р., а починаючи з 2002 р. Звіт про дослідження мережевої готовності за цією методикою готується Всесвітнім економічним форумом та Міжнародною школою бізнесу INSEAD у рамках щорічної серії доповідей

Таблиця 1

Основні індикатори індексу розвитку інформаційно-комунікаційних технологій

Субіндекс	Індикатори	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Доступ до ІКТ	Кількість фіксованих телефонних ліній на 100 мешканців	26,15	24,64	21,62
	Кількість абонентів мобільного зв'язку на 100 мешканців	138,6	144,8	144,02
	Міжнародний Інтернет-трафік (біт/с) на одного Інтернет-користувача	52883	52883	52883
	Частка домогосподарств із комп'ютерами	40,5	56,1	56,1
	Частка домогосподарств, які мають доступ до Інтернету	43,7	47,7	37,1
Використання ІКТ	Частка осіб, які використовують Інтернет	40,95	46,24	48,88
	Кількість абонентів фіксованого широкопasmового зв'язку на 100 мешканців	43,8	42,4	42,1
	Кількість абонентів безпроводного широкопasmового зв'язку на 100 мешканців	92,9	93,1	93,3
Навички людини	Рівень грамотності дорослого населення	99,7	99,7	99,7
	Частка осіб із середньої освітою	97,8	98,0	98,1
	Частка осіб із вищої освітою	79,7	79,8	79,8

Джерело: складено автором на основі [7; 8]

Таблиця 2

Рейтинг країн за індексом мережевої готовності NRI

Рейтинг 2016 р.	Країна	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
1	Сінгапур	5,96	5,97	6,0	6,0
2	Фінляндія	5,98	6,04	6,0	6,0
3	Швеція	5,91	5,93	5,8	5,8
4	Норвегія	5,66	5,7	5,8	5,8
5	США	5,54	5,61	5,6	5,8
6	Нідерланди	5,81	5,79	5,8	5,8
7	Швейцарія	5,66	5,62	5,7	5,8
8	Велика Британія	5,64	5,54	5,6	5,7
9	Люксембург	5,37	5,53	5,6	5,7
10	Японія	5,24	5,41	5,6	5,6
42	Польща	4,19	4,24	4,4	4,5
64	Україна	3,87	3,87	4,0	4,2

Джерело: складено автором на основі [10]

про стан розвитку інформаційного суспільства у світі. Відповідно до Всесвітнього звіту з інформаційних технологій 2010 – 2011 рр., індекс мережевої готовності вимірює рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій конкретної держави за 71 параметром (індикатором), що об'єднані в три великі групи (субіндекси): 1) наявність умов для розвитку ІКТ (середовище ІКТ); 2) готовність громадян, бізнесу та державних органів до використання ІКТ; 3) рівень використання ІКТ у суспільному житті, у комерційному та державному секторах країни [9].

Розглядаючи динаміку індексу мережевої готовності за країнами щодо України, можна визначити тренд до зростання значення з 2013 по 2016 р. Країни першої десятки показують різноспрямованість індексів, однак коливання невеликої амплітуди.

Висновки з цього дослідження. Інформаційне суспільство, впроваджуючи інформаційно-комунікаційні технології, стимулює динамічний розвиток економіки, конкурентоспроможність підприємств, ефективні інструменти управління бізнесу, що призводить до втілення інновацій і підвищення добробуту країни. За міжнародними рейтингами можна простежити позитивну динаміку розвитку інформаційного суспільства України, але необхідні додаткові поштовхи для більш динамічного шляху. Одна з можливостей прориву – впровадження мереж 4G і 5G із розробленням тактичних і стратегічних рівнів розвитку із залученням кваліфікованих вітчизняних виробників, операторів зв'язку, венчурних фондів, дослідницьких організацій, що дасть змогу сформувати лідерів галузі. Лідерство дасть право окреслювати драйвери майбутнього та формувати конкурентні переваги.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=537-16>.
2. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні: Розпорядження КМУ від 15 трав. 2013 р. № 386-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80#n8>.
3. Masuda Y. The Information Society as Post-industrial Society / Y. Masuda. – Bethesda: World Future Society, 1981. – 180 p.
4. Кастельс М. Становление общества сетевых структур / М. Кастельс // Новая постиндустриальная волна Запада. – М., 1999. – С. 503–530.
5. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс. – М.: ГУ-ВШЭ, 2000. – С. 174–176 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://polbu.ru/kastels_informepoch/ch00_all.html.
6. Виноградова О.В., Гончаренко С.В. Передумови впровадження технологій 4g і 5g як складових інноваційного розвитку телекомунікаційних підприємств України / О.В. Виноградова, С.В. Гончаренко // Економіка. Менеджмент. Бізнес. – 2016. – № 4. – С. 50–55.
7. Measuring the Information Society Report 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Pages/publications/mis2014.aspx4>.

8. Measuring the Information Society Report 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Pages/publications/mis2015.aspx4>.

9. Мельник М.В. Міжнародні ІКТ-індекси розвитку інформаційного суспільства / М.В. Мельник // Управління соціально-економічними процесами засобами математичного моделювання та інформаційних технологій: матер. наук.-метод. семін. кафедри математичного моделювання та інформаційних технологій (2007–2011 рр.). – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2012. – С. 83–91.

10. Networked Readiness Index 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <https://widgets.weforum.org/gitr2016/>.

11. Рижкова Ю.О. Оцінка розвитку інформаційного суспільства в Україні: сучасний стан та проблеми Ю.О. Рижкова // Сучасні проблеми економіки і підприємництва. – Київ: Політехніка, 2016. – Вип. 17. – С. 86–92.

12. Лайон Д. Інформаційне суспільство: проблеми та ілюзії / Д. Лайон [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/lajon.html>.